
Van Dijk tegen het klaarblijkelijk aanwezige exclusivisme binnen de CAG. Maar, zo schrijft hij: ‘op grond van de geschiedenis onzer Kerk en de ervaring van elken dag, [beweer ik], dat onze Kerk sedert hare wording meer en meer het Evangelisch (bijbels i.p.v. kerkelijk, HdB) standpunt genaderd is’.³⁷ Desondanks, betoogt Hemkes, zijn er vele plaatsen waar de afgescheidenen alle recht hebben om ‘exclusief’ te denken. ‘Indien er werkelijk tot God bekeerden op zulke plaatsen zijn, wier hoofd en hart, belijdenis en wandel met elkander overeenstemmen, dan zoek ik die in de afgescheiden kerk van zulke plaatsen, en gij doet dit ook’.³⁸ Hemkes verklaarde het kerkelijk exclusivisme van de afgescheidenen als natuurlijke reactie van de Afscheiding. Het ‘zijn nog gevolgen – en dit moeten wij bij de beoordeling der kerk vooral onder het oog houden als wij nl. billijk in ons oordeel zijn zullen – van de *wording* onzer Kerk. Men had in het begin der Afscheiding overal nog geen geordende leeraren, die den vollen raad Gods konden verkondigen’. Zoals de *wording* van de Hervormde Kerk zich deed gevoelen bij de scheiding van de Rooms-katholieke kerk, zo ook nu bij de Afscheiding. De geschiedenis herhaalde zich, evenals de geschiedenis van de afgescheiden kerk toonde dat zij meer evangelisch werd.³⁹

Hemkes verweet Van Dijk gebrek aan een duidelijk kerkelijk standpunt; gelijk aan dat van de niet-afgescheiden hervormde broeders, die zich op een bandeloze en ongeordende weg bevonden. Van Dijk mocht zich hoogmoedig de eer aanmeten ‘alliantie-man bij uitnemendheid’ te zijn, maar dat hij met achterlating van zijn eigen gemeente zoveel bij de hervormden preekte, was niet iets om trots op te zijn. ‘Iemand die zijn pligt en zijne roeping overeenkomstig het Woord Gods als man van beginsel verstaat’, zou dat nooit hebben gedaan.⁴⁰ Door hervormden af te raden zich af te scheiden had hij de grenzen ver overschreden.⁴¹ Bovendien was zijn plan om hervormde predikanten op te leiden volstrekt onkerkelijk, en ‘*niemand* onder mannen van beginsel zou zóó willen streven als gij’.⁴² Het was dwaas van Van Dijk te veronderstellen dat de afgescheidenen een ‘beginsel’ van scheiding huldigden. De afgescheiden kerk wilde immers zich verenigen met ieder die zich naar Gods woord van de Hervormde Kerk afscheidde? Bovendien was zijn onderscheid tussen ‘scheidt u af’ en ‘zijt afgescheiden’ onzinnig: het laatste vloeide uit het eerste voort. ‘Ik beweer ten sterkste, dat als iemand zich van de zonde scheidt, hij dan van zelf afgescheiden wordt en is’. In plaats van te preken en de sacramenten te bedienen in de Hervormde Kerk heb je als afgescheiden predikant de plicht om hervormden te wijzen op hun plicht zich af te scheiden.⁴³ Ten slotte bekritiseert hij Van Dijks opvatting dat de Hervormde Kerk de historische kerk is. Geheel onterecht was Van Dijk bang om te scheiden, ‘alsof wij daardoor juist in het onhistorische zouden

³⁷ Ibidem, 8.

³⁸ Ibidem, 10-11.

³⁹ Ibidem, 10-13.

⁴⁰ Ibidem, 14-5.

⁴¹ Ibidem, 16-7.

⁴² Ibidem, 18-9.

⁴³ Ibidem, 40-2.